

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ח

פרשת וישב

המבטיח לקיים הבטחתו אל הארץ וירשו
נחלתם:

(ב) אלה תלדות. רבותינו ז"ל אמרו (ב"ר פ'
י"ב) כל מקום שנאמר אלה וגו', וכאן
פסל תולדות עשו, ואם לזה פון לא היה צריך
כי כבר נפסל עשו והיוצא מהפסול פסול.
גוד צריך לדעת אומרו תלדות יעקב יוסף
והיכן הם עשרה שבטים. ורז"ל (ב"ר פ'
פ"ד) מהם אמרו כי יכון לומר שהוא העקר,
ומהם אמרו כי כמו שארע לזה ארע לזה זה
נולד מהול וזה נולד מהול וזה מהדרש.
ויראה פונת הכתוב היא על דרך אומרים ז"ל
(שם) בקש יעקב אבינו לישוב בשלוח,
קפץ עליו וגזו של יוסף, והוא אומרו אלה
תלדותיו של יעקב פרוש מה שעבר עליו
מהרגו, שהכתוב בא להודיע מכירת יוסף
וצערו של יעקב הוא יעקב הגורם במה שבקש
לישב דכתיב וישב יעקב ובזה תלדותיו הם
אלה יוסף בן וגו' ונתגלגלו הדברים, כי האדם
גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו. כי אין
דבר רע בא מהאדון הטוב לכל ובפרט לדידיו
יעקב וכיוצא בו.

א. אור החיים.

פרק לו' פסוקים א', ב':

(א) וישב יעקב וגו'. צריך לדעת למה הצריך
לומר פסוק זה שהלא כבר אמר
בפרשה הקודמת (ל"ה כ"ז) ויבא יעקב וגו' היא
חברון אשר גר שם אברהם ויצחק וכל עוד
שלא יודיע הכתוב שיצא יודע אני כי שם קנה
ישיבתו. עוד צריך לדעת למה כפל לומר ארץ
מגורי אביו בארץ כנען, ואם ליחד המקום
היה לו לומר בחברון, ואם להודיע כי הוא
ארץ מגורי אביו הלא כבר אמר בפרשה
הקודמת אשר גר שם אברהם ויצחק.
אכן להיות שקדם לומר בפרשה הקודמת
והודיע כי עשו אחיו ירש את הר שעייר
מכת זכות אביו חל על הכתוב להודיע ירושת
יעקב. ואמר וישב וגו' נתכוון להודיע מדת
טובו שלא התנהג בארץ אלא בגרות הגם
שראה שעשו ירש ירושתו והאדון דקדק לומר
אליו שנתן לו ביחוד את הארץ וכמו שפרשתי
בפרשה הקודמת (ל"ה י"ב) בפסוק לך אתנהגה,
אף על פי כן לא עשה בו רשם והיה מתגורר
בגרות כמו שהיה אביו, בארץ כנען פרוש
שהיה מתנהג בה בארץ לא לו אלא ארץ כנען.
או יאמר הגם שהיא ארץ כנען הנתנת לו
מורשה אף על פי כן היה גר בה עד
שנתגלגלו הדברים על ידי תלדות יוסף, והוא
אומרו אלה תלדות יעקב יוסף וגו' ונמכר
למצרים וירדו אבותינו מצרים והעלה אותם

שאלות

1. תי שאלות שונות שאף פרשנו, בצטט מה ההפך ביניהן?
2. בקטע השני פרשנו משיב על תי השאלות, מה מצנהו?
3. כמה שונה חשיבתו בקטע: "או יאמר...?"
4. מה קשיים מוצא פרשנו בכסוק ב' ומה תשובתו?
5. "כי האדם אורם לצמח כף אשר תבאנה אליו" איך ניתן להפין אמירה זאת ביחס
לנאמר כאן?

* * *

פרק לז' פסוק ב':

וַיִּבֶא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעָה אֶל אָבִיהֶם.
 בְּכָל הַמִּקְרָא לֹא מְצִינֵנוּ לְשׁוֹן הַבָּאָה
 אֲצֵל הַדְּבָה, כִּי אִם לְשׁוֹן הוֹצָאָה. וְאֵף עַל פִּי
 שְׁאֲמְרוּ הַמִּפְרָשִׁים שְׁלִשׁוֹן הוֹצָאָה שִׁיף בְּדָבָה
 שֶׁל שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּמוֹצֵא דָבָה הוּא
 כְּסִיל" (משלי יח), וְכֵן: "וַיִּצְיֵאוּ דֵבַת הָאָרֶץ"
 (במדבר יג, לב), וְלִשְׁוֹן הַבָּאָה שִׁיף בְּדָבָר שֶׁהוּא
 אֱמֶת, מִכָּל מְקוֹם אֵין הַלְשׁוֹן מְדַקְדֵּק כָּאֵן, כִּי
 מְדַקְדָּמֵר "דְּבַתָּם", שָׁמַע מִיָּנָה שֶׁהַדְּבָה
 מִיַּחֲדָת אֶל הָאֲחִים, כְּאֵלוּ הָאֲחִים הֵם הַבְּעֵלִי
 דְּבָה. וְעוֹד קִשָּׁה, "אֶל אָבִיהֶם", אֶל אָבִיו
 מִבְּעֵי לִיָּה. וְעוֹד קִשָּׁה, לְהִלָּן¹⁸ נֶאֱמַר "וַיִּשְׁכַּב
 אֶת בְּלֵהָה פִּילְגֶשֶׁת אָבִיו" (בראשית לה, כב),
 קִרְאָה פִּילְגֶשֶׁת, וְכֵאֵן נֶאֱמַר "וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי
 בְּלֵהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו", קִרְאָן
 הַכְּתוּב נְשִׁים מִמֶּשׁ.

וישב

אָלֵא וַדָּאֵי שְׁכַל הָאֲחִים בְּנֵי הַגְּבִירוֹת הָיוּ
 מְזוֹלְזָלִים בְּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת, לְקֵרוֹת אֱמֶתָם
 פִּילְגֶשֶׁתִּים וְשְׁפָחוֹת, וְאֶת בְּנֵיהֶם קָרְאוּ עֲבָדִים,
 וַיִּוֹסֵף לְבַד הָיָה מִתְחַבֵּר אֶל בְּנֵי בְלֵהָה וְזִלְפָּה,
 כִּי אָמַר שֶׁהֵם נְשֵׁי אָבִיו מִמֶּשׁ. וּמִטַּעַם זֶה זָלַל
 רָאוּבֵן בְּבְלֵהָה, בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁהִיא פִּילְגֶשֶׁת וְאֵינָה
 אֲשֶׁתוֹ, עַל כֵּן בְּלָבַל יְצוּעוֹ. וּמִכָּאֵן רָאִיָּה
 בְּרוּרָה שְׁכַל בְּנֵי הַגְּבִירָה הוֹצִיאוּ דְבָה עַל בְּנֵי
 הַשְּׁפָחוֹת לְקֵרוֹתָן עֲבָדִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:
 "וַיִּבֶא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעָה", אוֹתָהּ דְּבָה רְעָה
 שֶׁהוֹצִיאוּ אֲחִיו עַל בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת הֵבִיא אֶל
 אָבִיהֶם שֶׁל בְּנֵי בְלֵהָה וְזִלְפָּה, כִּי הָיָה לָהֶם
 לְחוּשׁ לְכַבּוֹד אָבִיהֶם שְׁלֵא לְקֵרוֹת לְבְנֵיו
 עֲבָדִים, וְחָשַׁב כִּי אָבִיהֶם יִתְבַּע עֲלֵבוֹנָם.

שאלות

1. מספר שאלות מצאה כרסנו בקטע הראשון, התוכל להסבירן?
2. כרסנו נותן מצנה אחד כולל, מצטט מהי תשובתו?
3. התוכל להסביר למה יוסף נקט במצודה זו כלפי בני השפחות בניאוד לאחיו בני הטבורה?
4. יוסף ציפה שיעקב יתצרכו, למה לדעתך זה לא קרה?
5. הניתן לראות בכל זה הקדמה לאשר קרה עם יוסף?

* * *

ג. תועלות להרלב"ג.

פרק לז' פסוק ב'-לז':

(לז, ב-ד) **התועלת הראשון** הוא **במידות**, והוא שאין ראוי לאדם שיטיל קנאה בין בני לרומם¹⁹ אחד מהם על האחרים, כי יגרום לו בזה שפלות. הלא תראה כי יעקב, מפני שעשה כנות פסים ליוסף לבדו מבין אחיו, ולהראותו²² שהוא אוהב אותו יותר מכולם — שמוחו משרת לבני השפחות, והיה זה גם כן סיבה אל שנאו¹⁷ אותו אחיו שנאה עצומה³³.

(לז, ב-ד) **התועלת השני** הוא **במידות**, והוא שאין ראוי לאדם שיספר לאביו כל מה שישמע מהדברים המגונים מבני הבית, כי בזה תתחדש בבית מריבה וקטטה, ויגרום לעצמו ההפסד. הלא תראה כי יוסף, מפני שהביא דיבת אחיו הרעה אל אביו, שנאו אותו אחיו, עד שכמעט היו ממיתים אותו לולא עזר ה' יתעלה.

(לז, ה-יא) **התועלת השלישי** הוא **במידות**, והוא שאין ראוי לאדם לספר בפני זולתו מה שיורה על הצלחתו ושפלותם²⁰, כי מזה יפעלו הפעלות רב, ותתחדש ביניהם מריבה וקטטה. הלא תראה מה שקרה ליוסף בסיפור²⁴ חלומותיו לאחיו שהיה בהם הוראה על הצלחתו ושפלותם.

התועלת הרביעי הוא **במידות**, והוא שראוי לאדם שיראה שיאמר אהובו - או יעשה (לז, י-יא) - דבר כנגד אחרים, שימהר לגעור בו ולהוכיחו על הדברים והמעשים, וראוי שיהיה בדבריו מה שיהיה בו פיוס האנשים²⁵ ההם, כי בזה²⁴ מפיוס²⁵ לב האנשים ההם מה שלא יעלם, ובזה האופן אולי ישלם לו שישקוט הריב הראוי שיתחדש²⁷ ביניהם. הלא תראה שיעקב גער ביוסף לפייס אחיו, ואמר גם כן מה²⁶ שיורה שאין להם לירא שיתאמת החלום אשר סיפר, שהיה מורה על הצלחתו ושפלותם, עם היותו משער שהחלום ההוא יתקיים בלי ספק.

וישב

- התועלת החמישי הוא במידות, והוא שאין ראוי לאדם לבקש ההנאה, כי זה ממה (לז, יב) שיביאהו למסור עצמו לסכנה. הלא תראה שבני יעקב, כשביקשו לרעות צאן אביהם, ונראה להם בתחילת המחשבה שבשכם ימצא להם מרעה טוב, וימצא בו עם זה להם המצטרך למזונותיהם בקלות – התעוררו ללכת שם, ולא הרגישו ששם יהיו בסכנה עצומה מפני מה שעשו שם לאנשי העיר ההיא, עד שעמדו שם זמן־מה והסכימו מפני זה לסור משם. ונתגלגל הדבר ששולח אליהם יוסף, והיה זה סיבה אל שירדו אבותינו למצרים, ועבדו בהם המצרים בפרך זמן ארוך אורך נפלא.
- התועלת הששי הוא במידות, והוא שראוי לאדם שישמור קניניו שהוא מתפרנס מהם, ולא יתרשל מזה מפני שום סיבה שתהיה. הלא תראה כי יעקב אבינו, עם פחדו מבניו שיהרגום אנשי הארץ מפני מה שעשו לשכם, אמר ליוסף שיחקור בשלום הצאן. (לז, יד)
- התועלת השביעי הוא במידות, והוא שראוי לאדם כשיראה רצון איש או אישים (לז, כא-כב; לעשות פועל מגונה, שיעתיקם מהרצון ההוא מעט מעט. שאם רצה להעתיקם יחד³⁵ כו-כז) מהרצון ההוא, יהיה זה סיבה אל שלא ישמעו אליו, וישלימו רצונם הרע. ולזה תראה כי כשראה ראובן רצון אחיו להרוג יוסף, וראה שאם יאמר להם שיעזבוהו לא ישמעו לו, לרוב שנאתם אותו – הנה העתיקם מהרצון ההוא מעט, ואמר להם שלא ישפכו דם אך ישליכו אותו בבור וימות מעצמו. והנה חשב שכבר יעתיקם מרצונם בזה האופן מדרגה אחר מדרגה, עד שלא יגיע ליוסף היזק מהם; או יוליכהו הוא בעצמו אל אביו בזולת ידיעתם. וזה גם כן היה סיבה אל שנעתקו מזה³⁶ הרצון השני, ושמעו לדבר יהודה כשאמר להם שימכרוהו לישמעאלים³⁶.
- התועלת השמיני הוא בדעות, והוא להודיע עוצם השגחת ה' יתעלה בטובים, עד (לז, כה; לו) שכבר סיבב – כשהביא ההכרח שימכר יוסף להצילו מהמות – סיבב לו³⁷ שיהיה נמכר לנכבדים נושאי סחורות נכבדות; וסיבב גם כן שימכרוהו לשר נכבד בארץ מצרים, כי העבודה לנכבדים אין בה מהקושי והצער כמו שיש מזה בעבודה לפחותים, וזה מבואר בנפשו.

אלף

1. *ה"תועלת הראשון" לאמד פרשנו את סיבת שנאת האחים, איך זה יתכן?*
2. *ה"תועלת השני" בא פרשנו בטענה אל יוסף, הייתכן שהיה צריך לנהוג אנה?*
3. *מה רצו עשה יוסף אל אשר סיפר לאחיו את הצלחתו?*
4. *ה"תועלת הרביעי" מסביר פרשנו את התנהגות יעקב, האם אכן כך היה צריך לנהוג, הלא המציאות הוכיחה שזה לא צריך?*
5. *מה קרה ומה נלמד מן "התועלת החמישי"?*
6. *"התועלת השישי" מוזר ומסוכן, איך ולמה?*
7. *אל מה יובילו דברי פרשנו ה"תועלת השביעי" ומהי מסקנתו מכך?*
8. *פרשנו מצדן את הנצעה עם יוסף, למה?*

* * *